

Film Analizi Yöntemi ile Virginia Satir Aile Terapisi Yaklaşımına Bir Bakış

Emre Şenol-Durak*
Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Hürol Fışiloğlu
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Özet

Aile terapisindeki kadın kuramcılardan ilki olan Virginia Satir, farklı problemlerin tedavisinde etkin bir terapi ortaya koymuştur. Literatürde Satir Aile Terapisinin farklı kültürlerdeki uygulamalarına yönelik çalışmalar olmasına karşın, bu yaklaşımın Türkiye’deki uygulamalarına ilişkin araştırmalar sınırlıdır. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel hedefini, Satir Aile Terapisinin kuramsal bakış açısını gözden geçirme ve film analizi yöntemini kullanarak kuramın uygulamasını örneklendirme oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, Satir Aile Terapisinin kuramsal kavramları, terapistin rolü, ailenin değerlendirilmesi, terapinin amacı ve terapistin kullandığı teknikler açıklanacak ve “Annem Uğruna (One True Thing)” isimli filmin analizi ile açıklanan kavramlar örneklendirilecektir. Sonuç olarak, bu çalışmanın, Satir Aile Terapisi ile ilgili kuramsal bilgiyi destekleyerek ve bu yaklaşımın uygulamasına örnek oluşturarak alanda çalışan ya da halen eğitimini sürdüren uzmanlara kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Satir, aile terapisi, aile dengesi, aile içi iletişim ve film analizi

An Overview to Virginia Satir Family Therapy Approach with The Method of Film Analyses

Abstract

Virginia Satir, the women pioneer of family therapy, introduced an effective therapy to the treatment of various problems. In spite of the fact that applications of Satir Family Therapy in different cultures are exemplified in the literature, there is limited number of research related with the applications of this approach in Turkey. In this context, this article mainly aims to review conceptual frame of Satir Family Therapy and to exemplify this approach with the method of film analysis. In this direction, theoretical concepts, role of the therapist, evaluation of families, purpose of therapy and intervention techniques of Satir Family Therapy are described and exemplified with a film analysis of “One True Thing”. As a result, this article will be a resource for professionals either working or continuing their education through strengthening the theoretical frame of the Satir Family Therapy, and an example of the applications of this approach.

Key Words: Satir, family therapy, family homeostasis, communication within family and film analysis

* Yazışma Adresi: Emre Şenol-Durak, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Gölköy Kampusu, 14280 Bolu.

E-posta: emresenoldurak@yahoo.com

Aile terapisindeki kadın kuramcılardan ilki Virginia Satir'dir (Banmen, 2002; Haber, 2002; Innes, 2002). Dikkat dağınıklığı olan çocuklar (Banmen, 2002), intihar girişimi olan ergenler (Lum, Smith ve Ferris, 2002), çocuklukta cinsel istismara uğramış yetişkin bayanlar (Morrison ve Ferris, 2002), şiddet yaşayan (Haber, 2002) ya da üyelerinden birinde alkol problemi olan aileler (Innes, 2002) Satir yaklaşımının etkili olduğu örnekler olarak literatürde yer almaktadır.

Satir'e göre aile sistemi, bağlı bulunduğu sosyal organizasyonların örüntülerinden etkilenmektedir. Bu kapsamda, aile terapisinde Satir yaklaşımının farklı kültürlerde tercih edildiği söylenebilir. Çin (Cheung ve Chan, 2002), Kanada (Taylor, 2002), Amerika Birleşik Devletleri, Tayvan, Kore ve Singapur (Smith, 2002) gibi farklı ülkelerde Satir yaklaşımının uygulama alanı bulunduğu görülmüştür. Bu durum, Satir'in farklı ülkelerde eğitim seminerlerine katılması ile açıklanabileceği gibi, Satir yaklaşımının bireyi bağlı olduğu kültür ya da aile sistemi içinde değerlendirmesi ile de ilişkilendirilebilir (Cheung ve Chan, 2002). Ancak, kuram bireyselliğe, eşitliğe, ve özgürlüğe önem vermesiyle batılı ülkelerin özelliklerine yakın olmakla eleştirilmekte; Hong-Kong gibi toplulukçu (collectivist) değerleri olan ülkelerde kültürel farklılıklar gözetilmeksizin kullanılmasının sorunlara yol açabileceği belirtilmektedir (Cheung ve Chan, 2002). Bu açıdan, toplulukçu değerleri ön planda olan Türkiye'de de kültürel özellikler göz önünde bulundurulmaksızın bu yaklaşımın uygulanması sorunlar yaratabilir.

Farklı kültürlerde uygulama alanı bulan Satir yaklaşımının Türk kültüründe

uygulanmasıyla ilgili yayınlanmış çalışmalar sınırlıdır. Satir yaklaşımı ile ilgili akademisyenlerin ve öğrencilerin bireysel çalışmaları, uygulamayı eğitimle destekleme imkanı bulamadıkları için kuramsal düzeyde kalmaktadır. Satir Aile Terapisinin kuramsal yapısını gözden geçirmenin yanı sıra film analizi yöntemi ile kuramsal bilgilerin pekiştirilmesi, bu eksikliği gidermede yararlı olacaktır. Film analizi yönteminde; örnekleme yönteminin kuramsal bilgiyi pekiştirme ve zenginleştirme etkisi olduğu varsayımından hareketle, aile üyesinin fiziksel rahatsızlığı sonrası ailenin dengelerinin değişimi ve aile yaşamına uyum sorunlarını konu alan "Annem Uğruna (One True Thing)" filmi üzerinde söz konusu kavramlar örneklendirilmiştir.

Virginia Satir Aile Terapisi

Aile sistem yaklaşımından etkilenen Virginia Satir, yaklaşımında, aileyi; ebeveynler, kardeşler ve diğer aile üyelerinden oluşan bir sistem olarak değerlendirir (Bitter, 1988; Cheung ve Chan, 2002). Ancak sistem yaklaşımından farklı olarak, Satir, üyelerin sistemdeki rolleri üzerinde ağırlıklı olarak durmuştur. Örneğin, ebeveynlerin aile liderleri olarak yeni gelen üyeleri aile sistemine dahil etme rolleri üzerinde durmaktadır (Bitter, 1988).

Sistem yaklaşımının yanı sıra Virginia Satir, kuramını oluştururken varoluşçuluk (existentialism; Cheung, 1997), humanizm (humanism; Haber, 2002; Innes, 2002; Lee, 2002b) ve gelişim modelinden etkilenmektedir (growth model; Cheung ve Chan, 2002). Cheung (1997), Virginia Satir Aile Terapisinde aile üyelerinin kendi seçimlerini yapabilecekleri inancında varoluşçuluğun

izlerini gördüğünü dile getirmektedir. Bunun yanı sıra Maslow ve Rogers gibi insanoğlunun öz güvenini, bireysel güçlülüğünü, motivasyonunu ve gerçekliği yönetmesini sağlamak için uğraşması, Satir aile terapisinin hümanistik kuramdan etkilenmesinin somut göstergesidir (Satir, Banmen, Gerber ve Gamori, 1991). Satir'in sunduğu modelde hümanistik ve varoluşçu akımın etkisi, 'şimdi ve burada' odaklı olmasında ve bireyin kendi seçimini yapabileceği varsayımından hareket etmesinde görülebilir (Cheung, 1997). Ayrıca, Satir, insanların hislerini ortaya koyup farklılıklarını açıkça belirtmelerini önemseydiği, insanları ilişkilerde aynı ve eş değerde kabul ettiği ve olayları neden-sonuç ilişkisiyle değil de birçok değişkenin etkisini göz önünde bulundurarak değerlendirdiği için gelişim modelini de benimser (Satir ve ark., 1991).

Bu bölümde; ailede öz güven, aile içi iletişim, aile dengesi, aile içi duygusal yaşantılar, ailede problemin odaklandığı kişi ile ailenin işlevselliğinden oluşan Satir aile terapisinin kuramsal kavramları açıklanacaktır. Ardından terapistin rolü, ailenin değerlendirilmesi, terapi amacı ile ilişki kurma, ailenin yeniden yapılandırılması (aile haritası, aile yaşam kronolojisi ve etkilenme tekerleğini içermektedir), parçaların partisi, metaforlar ve heykelleştirme gibi Satir'in kullandığı terapi teknikleri gözden geçirilecektir.

Ailede Öz Güven

Satir aile terapisinde öz güvenin her bireyde oluşturulması, terapinin ana dayanak noktalarından biridir (Satir, 1964). Öz güveni az olan bir kişi, eş seçiminde de

kendisi gibi öz güveni az olan kişiyi farkında olmadan seçme eğilimindedir. Birbirlerinin öz güven düşüklüğünü fark edememiş eşler, birbirlerinden büyük umutlar beslerler. Bu umut, eşlerin kendi özgüvenlerini diğeri yoluyla kurmaya çalışmasıyla ilişkilidir (Satir, 2001). Ancak eşleri aracılığı ile öz güvenlerini kuramayan çiftler, toplum içinde kendi değerlerini ortaya koymak için bu kez çocukları üzerinden öz güvenlerini elde etmeye çalışırlar (Satir, 1964).

Satir (1964), anne ve babanın kendi öz güvenlerini kurmak amacıyla çocuklarından aşırı taleplerde bulduklarını, ebeveynlerden gelen istekler karşısında da çocuğun sıklıkla çelişki yaşadığını belirtmiştir. Bu çelişki ile birlikte, çocuk kendi öz güvenini oluşturmak için anne ve babasından onay alma ihtiyacında bulunmaktadır. Satir (2001), aile içinde yeteneklerinin ve cinsel kimliğinin ebeveynleri tarafından onaylanması yoluyla çocukta öz güvenin oluştuğunu bildirmektedir. Ebeveynlerinden destek alamadığı ve kendi başına yeteneklerini ya da cinsel kimliğini değerlendirdiği durumlarda, çocuğun ebeveynlerinden birini ya da her ikisini reddetme eğiliminde olabileceğini aktarmaktadır (Satir, 1964). Özellikle, çocuğun kendi cinsindeki ebeveynini reddetmesinin sonuçlarının olumsuz olabileceği belirtilmektedir.

Aile İçi İletişim

Aile içi iletişimde sözel olan ve olmayan iletişim ve varolan durumun önemi Aile Sistem Yaklaşımında temel olarak ele alınmaktadır. Satir ise Aile Sistem Yaklaşımına ek olarak aile içinde iletişim tarzlarını sınıflandırmıştır. Satir'in dört

kategoride topladığı suçlayıcı (blaming), yalvarıcı-yatıştırıcı (placating), hesapçı-aşırı mantıklı (superreasonable) ve ilgisiz-dağınık (irrelevant-confused) sağlıklı iletişim tarzları yerine, uygun ya da doğru iletişim ailede denge açısından önemlidir (Lee, 2002a; Satir ve ark., 1991). Günlük yaşamda sorunlarla karşılaşıldığında genellikle ortaya çıkan sağlıklı iletişim tarzlarının aksine uygun ya da doğru iletişim (congruent communication); “asıl üçlü”yü (primary triad) oluşturan “ben” (Ben ne düşünüyorum/hissediyorum?), “diğerleri” (Diğerleri ne düşünüyor/hissediyor?) ve “varolan durum” (Durumun beklentileri ve ihtiyaçları neler?) açısından bireyin her boyutu önemsemesine ve kabul etmesine dayanır (Lee, 2002b; Satir ve ark., 1991). Özellikle, kuramının ilerleyen yıllarında Satir’in uygun iletişimi aile terapisinde kullanması, “terapiyi organize eden” bir unsur olarak görülmektedir (Lee, 2002a, s. 62). Bir başka deyişle, aile terapisinde iletişim tarzlarının çalışılması, Satir’in terapi sürecinde belirleyicidir.

Aile Dengesi

Aile Sistem Yaklaşımından etkilenerek Satir’in önemsedığı diğer bir kavram da aile dengesidir (family homeostasis). Aile üyeleri açık ya da kapalı bir şekilde varolan dengenin sürekliliğini sağlar. Dengenin sürekliliği ve bozulan dengenin tekrar elde edilmesi; ailedeki örüntüler, kurallar ve iletişim tarzları yoluyla mümkündür (Innes, 2002). Satir’e (1964) göre bir aile üyesi değiştiğinde, aile bir bütün olarak değişir. Bunun için değişimin yaşandığı ailelerde dengeye ulaşmak Satir (1964) için önemlidir.

Aile dengesini değiştiren olaylar arasında;

çekirdek aile dışında olan değişimler (savaş, deprem vb.), geniş aileden kaynaklanan değişimler (anneannenin hastalığı vb.), çekirdek aileye dahil olan ya da aileden ayrılanlar (kızlarının evlenerek ayrı bir eve çıkması, babaannenin eve gelmesi vb.), biyolojik değişimler (çocuğun ergenliğe geçmesi, babanın hastaneye yatırılması vb.) ve temel sosyal değişimler (oğullarının üniversiteye gitmesi, babanın yeni bir iş bulması nedeniyle taşınma vb.) bulunmaktadır. Bu gibi değişimlerden sonra aile ilişkilerinin ve aile dengesinin tekrar tanımlanması gerekmektedir (Satir, 1964).

Aile İçi Duygusal Yaşantılar

İlişki ve aile dengesinin yanı sıra duygusal yaşantılar da Satir için önemlidir. Satir, duygusal yoksunluğun olduğu aile atmosferleri üzerinde durmuş, bu aileleri alışkanlıklar dışında sadece bir arada görünen, yetişkinlerin çocukları ile bir arada olmaktan hoşlanmadığı ve çocukların kendilerine değer vermeyi öğrenmediği aileler olarak tanımlamıştır. Sıcaklığın olmadığı bu ailelerde bireyler birbirinden kaçmakta, iş ve ev dışı ortamlarda kendileri ile uğraşmaktadırlar. Satir’e göre sağlıklı aile yaşamında ise üyeler his ve sevgilerini açık ve karşılıklı bir şekilde paylaşırlar (Nichols ve Schwartz, 2004).

Ailede Sorunun Odaklandığı Kişi

Satir (1964) semptom gösteren aile bireyini “hasta”, “diğerlerinden farklı”, “suçlu” gibi ifadeler yerine, Aile Sistem Yaklaşımında olduğu gibi ailede sorunun odaklandığı kişi ya da seçilmiş hasta (identified patient) olarak tanımlamaktadır. Bu kişi, aile içi ilişkiden en çok yara alan ve ilişkideki olumsuzluklardan

en çok etkilenen bireydir. Ailede kurban olarak görüldüğü ya da aşırı korunduğu için terapist tarafından kolaylıkla tespit edilebilir. Terapist, bu kişinin gösterdiği semptomları ebeveynlerin acıları ve aile dengesizliği hakkında bir alarm olarak değerlendirir ve tedavide aile sistem yaklaşımında olduğu gibi kilit nokta olarak kullanır.

Ailenin İşlevselliği

Satir'in, Aile Sistem Yaklaşımının prensiplerini kabul etmesi ailelerin işlevselliğini değerlendirmesinde de görülmektedir. İşlevsel ilişki tarzına sahip aileler gerçekçi değerlendirmeler çerçevesinde soruna yaklaşır ve farklı çözüm yolları üretebilir. İşlevsel olmayan ilişki tarzında ise bireylerin öz güveni düşüktür, karşı tarafa güvensizlik vardır ve aile üyeleri ulaşılması zor hayaller peşinde koşarak enerjilerini tüketirler (Satir, 1964).

Satir, Aile Sistem Yaklaşımında olduğu gibi ailelerin işlevselliğini ise açık ve kapalı sistemlerden oluşan bir çizgi üzerinde değerlendirir. Açık ve kapalı sistemler arasındaki temel fark, hem içteki hem de dıştaki değişimlere karşı ailenin tepkilerinde yatar. Açık sistemde aile içindeki alt sistemler arası bağlılığın, açık ve duyarlı iletişimin bulunduğu, kuralların esnek bir biçimde korunduğu bir yapılanma vardır. Bu yapılanmada, üyelerin gelişimi için uğraşılır ve değişim aile bireyleri tarafından istendik bir olay olarak algılanır. Diğer taraftan kapalı sistem belirsiz, dolaylı, uyumsuz ve gelişim engelleyici bir iletişimi ve kuralların gizli, eski ve katı olduğu bir yapılanmayı içerir. Dolayısıyla, kapalı sistemde ailenin öz değerleri yerine güce ve verime önem verilir, değişim ise kabul edilmez (Satir, 2001).

Terapistin Rolü

Satir yaklaşımında terapist, aileye çare ya da kaynak olabilecek ve gücü sınırsız olmayan insan olarak tanımlanmaktadır. Terapistin aileden avantajı; aileyi dışardan gözleyebilmesi ve ailede güç yarışının içinde olmamasıdır. Terapist, aile üyelerinin farkına varmadıklarını fark edebilir ve amaçlar doğrultusunda ailenin iyileşmeye olan inancını yükseltir ve destekler (Satir ve ark., 1991).

Satir, ailelerle çalışırken, içten bir terapötik ilişkinin yanı sıra insanları sorunlarına yakınmadan çözüm üretmeye yönlendirmeye ve her aile üyesinin kendine güvenini ve iyi niyetlerini desteklemeye özen gösterir. Davranış değişimi için anahtar koşulların ilgi ve kabullenme olduğunu ifade eder (Nichols ve Schwartz, 2001). Bu bağlamda, kabullenici ve güvenli bir ortam yaratarak, değişim sürecini ailenin başlatmasını hedef alır (Sayles, 2002). Bu süreçte terapistin kendini aktif bir biçimde ortaya koyduğu, amaç yönelimli bir yaklaşım izlenmektedir (Innes, 2002). Örneğin, "ailede sorunun odaklandığı kişinin" tedavi edilmesi gerekçesiyle öne çıkan diğer aile bireylerinin terapiyi sabote ettiği durumlarda terapistin uyanık olması Satir'e (1964) göre önemlidir.

Satir, modelinde bireyin benliği ile iletişiminin önemli olduğunu vurgular; ancak terapist ve danışan arasında kurulan iletişimin daha da önemli olduğunu belirtir. Bu doğrultuda terapist, iletişim açısından aileye model olmalıdır. Amaç, aileye doğru iletişim örneği vermek değil, doğru iletişimi nasıl elde edeceklerini onlara öğretmektir (Satir, 1964).

Ailenin Değerlendirilmesi

Satir aile terapisinde; aile üyeleri birey olarak değil, bir “birlik” olarak ele alınmaktadır. Bir başka deyişle, aile bütüncül bir yaklaşımla bir sistem olarak kabul edilmektedir. Satir’e (1964) göre, aile yaşantısı bütün olarak alındığında daha ayrıntılı olarak değerlendirilir.

Terapist, ailedeki işlevselliğin doğasını ve etki alanını belirlerken çeşitli araçlar kullanabilir. İlk değerlendirme aracı, ailenin varolan farklılıkla baş etme tarzıdır. Bunun için temel soru, ailenin değişimi ve farklılığı zenginlik olarak mı algıladığı yoksa dengesi için bir tehdit olarak mı gördüğüdür. Ailenin, bireyler arası farklılıkları sistemin dengesine karşı tehdit olarak algıladığı durumlarda, işlevsel olmayan aile örüntüsü ortaya çıkar (Satir ve ark., 1991).

İkinci değerlendirme aracı, rollerin işlevinin analizidir (role function analyses) (Satir ve ark., 1991). Ailede rollerin açık ve belirli olup olmadığı analiz edilir. Rollerin gerçek ve varolan konumları karşılayıp karşılamadığı gözden geçirilir. Eğer kişilerin söyledikleri ile görünen rolleri arasında tutarlılık yoksa uyumsuzluktan söz edilebilir. Bunun için Satir (2001), seansta her üyenin sahip olduğu rolün onun için anlamını söylemesini ister. Her rolün kendine ait beklentisi vardır ve terapist beklentilerin varolan durumu karşılayıp karşılamadığını değerlendirir.

Üçüncü değerlendirme aracı, ebeveynlerin kendi annelerinden ve babalarından etkilenme düzeyinin değerlendirilmesidir. Ebeveynlerin kendi annelerini ve babalarını örnek alarak kurdukları aileye getirdikleri kurallar, sınırlar

ve değerler olabilir. Bu özelliklerin hem işlevsel hem de işlevsel olmama olasılığı nedeniyle terapist, bu özelliklerin ailede işlevsel olup olmadığını gözden geçirir (Satir ve ark., 1991).

Dördüncü değerlendirme aracı, eş ilişkilerinin değerlendirilmesidir. Eşlerin birbirlerini nasıl seçtikleri, hayal kırıklıkları yaşayıp yaşamadıkları ve yaşadılarsa hayal kırıklıklarını nasıl açıkladıkları ile ilgili değerlendirme yapılmasını içerir. Eşler arasındaki ilişki aile dengesinin özelliklerini etkiler. Eş ilişkisi yara almış ise kişilerin ebeveynlikleri işlevselliğini yitirir. Bu tür ilişkilerde çocukta semptom görülmesi olasıdır (Satir, 1964).

Beşinci değerlendirme aracı, ailedeki açık ve kapalı sistemlerin değerlendirilmesidir. Bu kapsamda; ailenin terapiye geliş amacı, yetişkin-çocuk ve erkek-kadın biçiminde örneklendirilebilecek sistemin temel parçaları, aile bireylerinin öz güvenleri, ailenin kuralları ve parçalar arası (aile üyeleri arası) iletişim gözden geçirilir. Aynı zamanda, aile sisteminin dışındaki paylaşımlar ve parçaların işleyebilmesi için ailede sistemin enerjisi sağladığı güç ele alınır (Satir, 2001).

Altıncı değerlendirme aracı da, aile bireylerinin kullandığı iletişim kalıplarının değerlendirilmesidir. Tek tek her bir üyenin; suçlayıcı, yalvarıcı-yatıştırıcı, hesapçı-aşırı mantıklı ve ilgisiz-dağınık iletişim kalıplarından hangilerini daha çok kullandığı gözden geçirilir. Ailede uyumlu iletişimi seçen üyenin olup olmadığının bir değerlendirmesi yapılır (Satir, 2001). Yapılan değerlendirmelerin tümü terapide aile ile çalışmak için terapistte fırsat tanır.

Değerlendirme sonunda hedefleri içeren formülasyon; uygun iletişim, sorumluluğun alınması, öz güven ve seçim yapma odaklıdır (Innes, 2002).

Terapide Amaç

Satir, öz değer, umut, kabullenme, güçlenme ve seçim yapabilme kavramlarına önem verir. Satir yaklaşımının temel amacı; bireyin öz güvenini yükseltmek, sözel ifadeleri, duyguları ve hareketleri arasında bir uyum yaratmak, daha iyi seçim yapmasını sağlamak ve sorumluluk duygusunu arttırmaktır (Satir ve ark., 1991). Böylece bireyin daha uygun bir benliğe ulaşması mümkündür (Sayles, 2002). Ayrıca aile üyeleri arasındaki farklılaşmanın açıkça olması ve bunun gelişmek için kullanılması gerektiğini aileye göstermek hedeflenir. Bu amaçlar doğrultusunda Satir, aile üyelerinin her birinin gördüklerini, duyduklarını, hissettiklerini ve düşündüklerini uygun bir şekilde diğerlerinin karşısında ifade etmesi için çabalar. Bu çaba sonucunda, her üyenin bireyselliğini öne çıkardığını, onların kendilerini tanımalarını ve keşfetmelerini sağladığını ve böylece güç kullanmaksızın tartışıp karara varmalarının mümkün olduğunu vurgular. Bireyler, terapi sürecinde değişim içine girerek bir bütünlüğe ulaşır ve bu bütünlük olgunlaşmadır (Morrison ve Ferris, 2002; Nichols ve Schwartz, 2001).

Terapide Kullanılan Teknikler

Satir ve arkadaşları (1991), terapide kullanılan tekniklerin bireyi daha derin düzeyde tanımak için gerekli olduğunu belirtir. Onlara göre, aile terapisinde kullanılan teknikler, bireysel terapide de kullanılabilir. Terapötik ilişki kurma; ailenin yeniden yapılandırılması (aile haritası, aile yaşam

kronolojisi, etkilenme tekerleği), parçaların partisi, metaforlar ve heykelleştirme kullanılan tekniklerdir.

“*Terapötik İlişki Kurma*” (Building Therapeutic Relationship); terapi sürecinde bireyin söylediklerine önem vermeyi, yaşamdaki olaylar arasında bağlantı kurmayı, görme, duyma ve vücut dili yoluyla bireylere ulaşmayı, yakınlık kurmayı ve olayların kişi üzerindeki etkisini anlamaya çalışmayı kapsayan bir tekniktir. Satir, doğrudan göz kontağı kurmanın, dokunmanın (el sıkma), aynı fiziksel düzeyde olmanın, her aile üyesinin adını ve seansta nasıl seslenilmesini istediklerini sormanın ve eşitlikçi olarak aileye model olmanın aile ile ilişki kurmanın birer parçası olduğunu söylemektedir. Satir ve arkadaşları (1991), bu teknik yoluyla bireyin onaylanma ihtiyacını giderdiklerini, ona önemsendiğini hissettirdiklerini ve onun enerjisini aktive ettiklerini belirtir. İlk seansta kurulan ilişki, ailenin terapi sürecine güvenmesinde ve aileye değişim için umut oluşturmada önemlidir (Morrison ve Ferris, 2002).

Satir, bireyin aile üyelerinin her birini farklı bir bakış açısı ile görmeye başlamasının “*Ailenin Yeniden Yapılandırılması*”nda (Reconstruction of the Family) önemli bir etken olduğunu söylemektedir. Bu tekniğin amacı, bireyin, bugününü ve geleceğini yeni bir bakış açısıyla değerlendirmesini sağlama, öz güvenini artırma ve varolan aile sisteminin değişmesine katkıda bulunma yoluyla aile içindeki stresi yenmesidir (Satir ve ark., 1991). Bu teknik yoluyla, bireyin, aileye orijinal ailesinden getirdiği işlevsel olmayan örüntüleri fark etmesi ve bu örüntüleri işlevsel yeni örüntülerle değiştirmesi olasıdır

(Beaudry, 2002). Ayrıca, bu teknik ile bireyin aileden biri olarak içsel algılarını fark etmesi de mümkün olabilir. Satir, bu yöntemde ailesini gözden geçirmek isteyen üyeyi “yıldız”, ona yol gösteren terapisti de “rehber” olarak tanımlamaktadır (Cheung, 1997). Ailenin yeniden yapılandırılması, aşamalı olarak üç tekniğin kullanılmasını içerir: Yıldızın aile haritası, aile yaşam kronolojisi ve etkilenme tekerleği teknikleri. Bu tekniklerden sonra ise ailenin yeniden yapılandırılmasına geçilir (Satir ve ark., 1991).

Ailenin yeniden yapılandırılmasını oluşturan ilk teknik olan “*Aile Haritası*”nda (Family Map) yıldızdan; eşine ve çocuklarına ilişkin demografik bilgileri (adı, doğum tarihleri ve yerleri, yaşları ya da ölüm tarihleri, eğitimi ve hobileri), her ebeveynine ilişkin demografik bilgileri (adı, doğum tarihleri ve yerleri, yaşları ya da ölüm tarihleri, etnik kökenleri, eğitimi ve hobileri), her ebeveyni için seçtiği üç sıfatı, ebeveynlerinin ve büyükanne-büyükbabasının aile kurallarını, aile özelliklerini (meslek, hastalık, baş etme stili, ölüm nedeni vb.), aile mitlerini, aile içi sırları ve aile temalarını aktarması istenir (Satir ve ark., 1991). Bu tekniğin kullanılmasıyla, bireyin aileye dahil olan bir kişi olarak içsel algılarını (Beaudry, 2002) ve daha önce fark edemediği bazı duygusal yaşantıları fark etmesi mümkündür (Banmen, 2002). Bu teknik, yıldızın yaşamında yıldıza yol gösteren kişilerin varlığı hakkında terapistin bilgi verir (Bitter, 1988).

Ailenin yeniden yapılandırılmasını oluşturan ikinci teknik, “*Aile Yaşam Kronolojisi*”dir (Family Life Chronology). Bu teknikte; ailenin en yaşlı bireylerinden (örn.,

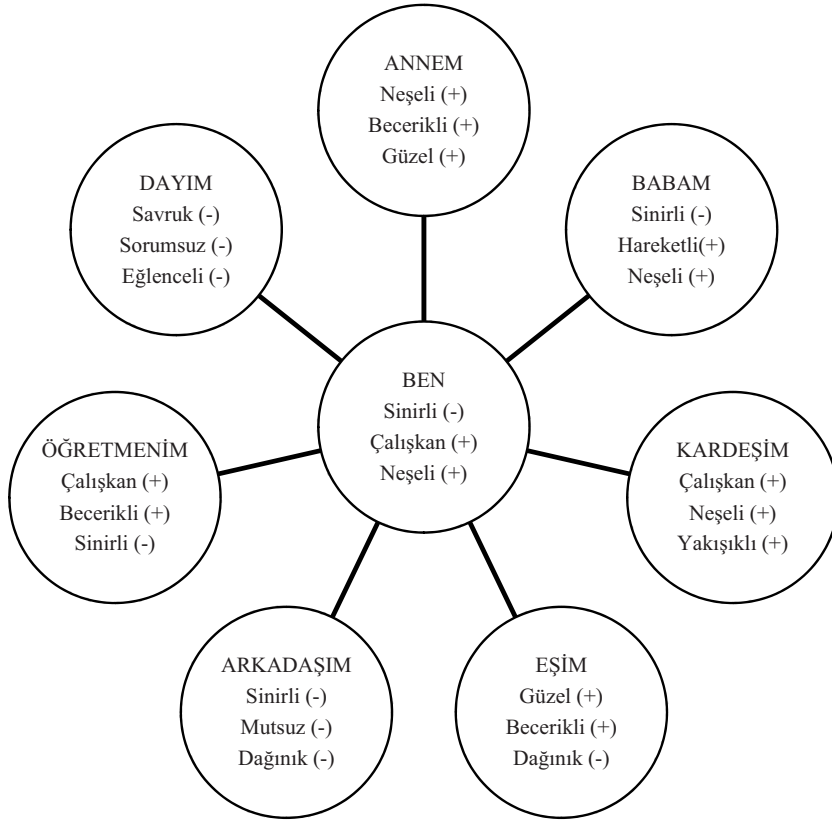
Tablo 1.

Aile Yaşam Kronolojisi Tekniği Örneği

1970	▲ Doğum yılı
1977	Ailenin şehir değiştirmesi
1985	Dedenin vefat etmesi
1990	Üniversiteye giriş
1995	Evlenme
1996	İşten çıkarılma
1997	Çocuklarının doğumu
1998	Gölcük’e taşınma ve iş bulma
1999	▼ Deprem deneyimi

büyükanne ya da büyükbaba) başlayıp yıldızın yirmi bir yaşına kadarki süreyi kapsayan süreçte her aile üyesinin doğum tarihleri, ailede önemli tarihler (başka yere taşınma, boşanma, evlenme, ölüm, trajedik yaşantılar vb.) ve önemli tarihi olaylar (savaşlar, doğal afetler, ekonomik sorunlar) gözden geçirilir (Satir ve ark., 1991) (bkz. Tablo 1). “Aile Yaşam Kronolojisi” kapsamında; ailede sorunun odaklandığı kişi, eşler arasındaki ilişkide acılar, ebeveynlerin kendi ailelerinden getirdiği modeller ve ailenin geçmiş yaşantıları ele alınır. Başlangıçta diğer kuramcılar tarafından çok eleştirilse de Satir (1964), aile yapısını sağlıklı bir şekilde değerlendirmek amacıyla aile ile birlikte aile yaşam kronolojisini oluşturmanın gerekliliğini savunur.

Ailenin yeniden yapılandırılmasında üçüncü terapi tekniği olan “Etkilenme Tekerleği”nde (The Wheel of Influence), yıldızın çocukluk ve yetişkinlik döneminde

Şekil 1.

Etkilenme Tekerleği Tekniği Örneği

Not: Diagramda kalın çizgi ile gösterilenler bireyin diğerlerinden daha fazla etkilendiği kişileri göstermektedir.

entelektüel, duygusal ve fiziksel olarak etkilendiği her insan belirlenmeye çalışılır (Satir ve ark., 1991). Bu insanlar, yıldızın yaşamda kendilerinden çok şey öğrendiği ve tepkilerinin oluşmasında etkin olan kişilerdir. Etkilenme tekerleğinde, yıldız, kendi ismini daire içine alıp kağıdın ortasına yazar. Etkilendiği insanları da daire içine alarak çevresine yerleştirir. Her etkilendiği kişi için üç tane sıfat yazıp, her sıfatın pozitif ya da negatif olduğunu belirtir. Çizdiği diyagramda, en çok etkilendiği kişileri kalın çizgi ile gösterir. Tekerlekte ne kadar çok kişi

varsa, o kadar çok kişinin yıldızı etkilediği söylenir. Bireyi etkileyen kişiler; üç kuşak aile üyeleri, yıldızın evinde yaşayan diğer kişiler, öğretmenler ve arkadaşlar olabilir (bkz. Şekil 1).

Terapi sürecinde “rehber” rolünü üstlenen terapist “ailenin yeniden yapılandırılması” bağlamında; aile haritası, aile yaşam kronolojisi ve etkilene tekerleğinden elde ettiği bilgileri bir araya getirerek aileye özetler (Satir ve ark., 1991). Böylece, bu aşamada aile üyeleri birbirlerine karşı

düşüncelerini, birbirlerinden beklentilerini, orijinal ailelerinden getirdiklerini, birbirlerine verdikleri değerleri, koymak istedikleri kuralları ve kendi rolleriyle ilişkili düşünceleri aktardıkları bir süreç yaşar. Ayrıca çiftler, orijinal ailelerinden ilişkilerine getirdiklerini görme fırsatı bulur.

“*Parçaların Partisi*” (Parts Party) tekniğinde, yıldızın yüzleşemediği parçaların belirlenerek bu parçalara karakterler bulmasını (Buda, Snoopy, Einstein ve Marilyn Monroe gibi) ve karakterlerini ya da parçalarını sıfatlarla eşleştirmesini (Buda-yalın, Marilyn Monreo-çekici, Snopy-komik, Einstein-zeki gibi), rolleri oynayacak aile üyeleri seçmesini, karakterlerin oyunlarını giysi ve repliklerle zenginleştirmesini, eğlenceli ya da esprili hale getirilmesini ve karakterlerin bir arada olduğu bir parti ortamı yaratılmasını kapsayan bir tekniktir. Karakterlerin yarattığı çatışmalar ve çözüm arayışları, parçaların partisi egzersizinin birer parçasıdır. Parçaların partisine katılma, bireyin inkar ettiği taraflarını ortaya çıkarıp onları tekrar değerlendirmesine olanak sağlar (Cheung, 1997).

Satir, her insanın birçok parçası, birçok yüzü olduğunu savunur (Satir ve ark., 1991). Parçaların her biri hakkında bireyin ayrı hisler, düşünceler, beklentiler ve umutlar taşıdığını belirtir (Smith, 2002). Hatta, daha genel bir ifadeyle, bireyde “iyi” ve “kötü” taraflarla ilgili iki sütun olduğundan bahseder. Bu tarz ayrıştırmanın, “kötü” tarafı yok sayma ve enerjisinin bireyin “iyi” tarafına yoğunlaşması ile insanlara yardımcı olduğunu söyler. Bireyin kendine koyduğu “yapılmamalı” şeklinde ifade edilen kuralların

da, parçalarının bir araya gelmesini ve onlarla yüzleşmeyi engelleyici bir unsur olduğunu vurgular. Satir ve arkadaşlarına göre (1991) “yüzleşememe”, bireyin varoluşunu engeller. Satir, parçaların partisi egzersizini varoluşu sağlamak amacıyla kullanır.

Satir’in sıklıkla başvurduğu tekniklerden biri de “*Metafor Kullanımı*”dır (Using Metaphors). En çok kullanılan metaforlardan bir tanesi olan “kişilik buzdağı metaforu”nda kişilik; en altta iletişim tarzları, ortada bireyin duyguları, duyguları hakkındaki duyguları, algıları, inançları ve beklentilerinden oluşan intra-psişik boyut ve en üstte bireyin istekleri ve benliğinden oluşan evrensel-ruhsal boyutları içeren bir buzdağının yükselen katmanlarına benzetilir (Lee, 2002a; Morrison ve Ferris, 2002). Değişimi motive eden güçlü bir araç olan metafor aracılığı ile, buzdağında yer alan her bir katman aşama aşama aile üyeleri ile birlikte çalışılır. Bu yöntemin etkisi, metaforların bir çeşit resim sunarak kişinin hissetme, görme, duyma ve dokunma duygularını aktive etmesinden ve beyinde algısal değişiklik yaratan güçlü imajlar olmasından kaynaklanmaktadır. (Satir ve ark., 1991).

Satir Aile Terapisinin diğer önemli bir tekniği olan “Heykelleştirme”de (Sculpturing), aile üyelerinin seans öncesinde yaşadıkları tartışmayı seans sırasında duruş, jest ve mimikler yoluyla hareketsiz bir şekilde göstermeleri istenir. Fışiloğlu’nun (1996) Satir’in Boston Aile Kurumunda yaptığı bir seansı içeren görsel eğitim kasetinden aktardığı bir kesitte, Satir, aile üyelerini oda içinde fiziksel olarak yerleştirerek üyelerin babalarını algılayışını ve aile içi

iletişimlerini çalışmıştır. Seans bitiminde, aile içinde sergilediği tehdit edici duruşun (örn., parmağını diğerlerine karşı sallaması) heykelleştirilmesi yoluyla, babanın bütün aile üyelerini nasıl etkilediğini fark ettiği aktarılmıştır.

Heykelleştirmede bireylerin kendilerini keşfederek kendilik sorumluluğunu almaları hedeflenir (Satir ve ark., 1991). Bu teknik, bireyin kendisi ve diğer kişilerle olan ilişkisi hakkında terapistle bilgi verir; ailenin iletişimini gözlemlemeye olanak sağlar. Bir başka ifadeyle, insanların kendileri ve diğerleri hakkında güç algılarını gözlemleme, birbirleri arasında olan boşlukları fark etme, bireylerarası sınırların farkına varma ve aile üyelerinin düşüncelerini, hislerini ve algılarını paylaşma yoludur.

Özetle, bu bölümde Satir Aile Terapisinin kuramsal bakış açısı, terapiye gelen aileleri değerlendirme araçları ve kullandığı teknikler gözden geçirilmiştir. Aile içi iletişime, dengeye, duygusal yaşantılara ve işlevselliğe önem veren Satir'in, aile ile kurduğu güçlü terapötik ilişkinin yanı sıra çeşitli değerlendirme araçları ve aile terapisinde kullandığı tekniklerle aileyi nasıl ele aldığı aktarılmıştır. Satir Aile Terapisindeki tekniklerin Türk kültüründe uygulanabilirliğini değerlendirmek için görgül araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Satir Aile Terapisi ile Film Analizi: Annem Uğruna

Filmlerin terapötik bir araç olarak kullanılması son yıllarda literatürde gündeme gelmektedir. Hem psikoterapide bir müdahale yöntemi (Dermer ve Hutchings, 2000) hem de psikoterapistlerin eğitiminde bir

araç (Alexander ve Waxman, 2000) olarak kullanılan filmlerin ön planda tutulduğu çeşitli araştırmalar dünya literatüründe bulunmaktadır. Hesley ve Hesley (2001) filmlerin güçlü terapötik metaforlar olduklarını, terapistle danışan arasındaki ilişkiyi güçlendirici, danışanların duygularını yoğunlaştırıcı ve içsel güçlülüklerine ilişkin farkındalığı artırıcı unsurlar barındırdıklarını belirtir.

Dermer ve Hutchings (2000) ise, psikoterapi sürecinde filmlerin kullanılmasının; eğitime, problemleri normalleştirme, fikirleri genişletme ve problemlere farklı bir gözle bakabilme gibi çeşitli yararları olduğunu öne sürmektedir. Filmler; bireyin sorununa dıştan bakabilmesi, daha önce çıkış yolu bulamadığı sorunlarına alternatif bakış açıları üretmesi, sorunlarını anlamlandırması, yeni ve işlevsel baş etme becerileri geliştirmesi yoluyla bireylerin sorunlarını çözmesinde yardımcı olmaktadır.

Filmler, bireysel psikoterapinin yanı sıra aile ve çift terapisinde de etkin olarak kullanılır (Tanner, Haddock, Zimmerman ve Lund, 2003). Denge, ayrışma, anlaşma gibi kavramların iletilmesinde ve etnik kökene dayanan sorunların, aile içi şiddetin, enstet ilişki sorunlarının, madde bağımlılığının ve kardeşler arası ilişkilerde sorunların aile ya da çift terapisinde çalışılmasında filmler kullanılabilir (Alexander ve Waxman, 2000).

Bireysel, çift ya da aile terapisi süreçlerinde bir araç olarak kullanımının yanı sıra psikoterapistlerin eğitim süreçlerinde de filmlere başvurulmaktadır. Alexander ve Waxman'a (2000) göre, aile sistem yaklaşımının anlatılmasında didaktik

öğretme, seminerler, rol alma egzersizleri ve süpervizyon gibi klasik yöntemlere yeni bir alternatif olan filmler, terapistlerin aile sistemine ilişkin temelleri atmasını kolaylaştırmaktadır. Onlara göre, filmler; sosyal ve etnik çeşitlilik, homoseksüel-lik, parçalanmış aileler ve tek ebeveynlik gibi kavramlara ilişkin farkındalığı artırma; aile içi şiddet, ensest gibi konularda aile işlevselliğine yakından bakma; üçgenleşme (triangulation), ailelerol paylaşımı, ebeveynlik, kuşaklar arası aile yansıtma süreçleri ve aile yaşam döngüsü gibi genel aile sistem yaklaşımını konularında örnek gösterme boyutlarında eğitim amaçlı olarak kullanılabilir. Bunlara ek olarak, Hesley ve Hesley (2001) konunun anlaşılması, terapide plan oluşturulması ve ilerideki terapötik müdahaleleri desteklemek boyutlarında, filmlerin terapistlerin eğitimine katkı sağladığını belirtmektedir.

Makalenin bu bölümünde; Satir Aile Terapisinin uygulanmasına film analizi yöntemi ile örnek verilmesi hedeflenmektedir. Kuramsal bilgiyi desteklemek, alanda çalışan profesyonellere ve öğrencilere kaynak oluşturmak amacıyla, Virginia Satir Aile Terapisinin kuramsal kavramları “Annem Uğruna” (One True Thing) (Ufland, Beaton ve Franklin, 1998) isimli filmin analizi üzerinden örneklendirilmeye çalışılacaktır.

Analiz için filmde Satir yaklaşımına örnek olacağı düşünülen sahneler araştırmamızın yazarları tarafından seçilmiş ve bu sahneler genel bir değerlendirmeden geçirilmiştir. Bu doğrultuda, filmin farklı kısımlarında yer alan sahneler Satir’in kuramsal kavramları ile ilintili olmasına göre gruplandırılmıştır. Ayrıca, her bir kavramın analizinden önce, Satir aile terapisi yaklaşımıyla, filmde

yaşamları aktarılan Gulden Ailesinin genel bir değerlendirmesi yapılmış, daha sonra da somut film kesitlerinin (filmde yer aldıkları dakikalarla belirtilerek) yorumlanması yoluna gidilmiştir.

Özetle, Virginia Satir Aile Terapisindeki kavramlarla ilintili olan örneklerin bir araya getirilerek önce aile genelinin bir değerlendirmesinin aktarılması ve daha sonra da açıklanan sahnelerin analiz edilmesi bir yöntem olarak kullanılmıştır. Bu film analizinde; önemli bir yaşam olayı (aile üyelerinden birinin fiziksel hastalığı) sonrası değişen aile dengesine ailenin yeniden uyumu, aile bireylerinin öz güvenleri, ailenin varolan işlevselliği, ailenin iletişim stilleri ile olgunlaşma süreci yer almaktadır.

Filmin Konusu ve Gulden Ailesi

Film Gulden Ailesi’nin hayat hikayesini aktarmaktadır. Bu ailenin karşılaştığı önemli yaşam olaylarının özeti Satir’in terapi tekniklerinden biri olan “Aile Yaşam Kronoloji Tekniği” ile Tablo 2’de örneklendirilmiştir.

Akademisyen ve yazar olan George ile ev hanımı olan eşi Katherine, gazeteci kızları Ellen’in (üniversite mezunu; gazeteci) New York’ta çalışmaya başlaması ve ardından oğulları Brian’ın üniversite eğitimi için başka bir şehre taşınması ile yalnız yaşamaya başlamıştır. George’un doğum günü partisinde aile tekrar bir araya gelir. George eşinin kansere yakalanması nedeniyle kızı Ellen’in New York’taki işini bırakıp eve dönmelerini ve annesinin bakımını üstlenmesini istemektedir. Ellen işi ile ilgili sorumlulukları nedeniyle bu fikre sıcak bakmamakla birlikte eve geri dönme kararı alır. Katherine ise kızının kendisi için eve geri dönmelerinden habersizdir.

Tablo 2.

Gulden Ailesinin Yaşamındaki Önemli Olayların “Aile Yaşam Kronolojisi Tekniği” ile Örneklendirilmesi

1980	▲ Ellen Gulden’in Harvard Üniversitesi’ne girmesi
1984	Ellen Gulden’in üniversite son sınıfta erkek arkadaşı Jordan ile çıkmaya başlaması
1985	Ellen Gulden’in New York’ta çalışmaya başlaması
1986	Brian Gulden’in üniversiteye girmesi ve evden ayrılması
1987 (Aralık)	George Gulden’in 55. doğum günü için çocukların Kanada’da ailelerinin yanına geri dönmesi ve Ellen Gulden’in annesinin kansere yakalandığını öğrenmesi
1987 (Aralık)	Ellen Gulden’in Kanada’ya ailesinin yanına yeniden dönmesi
1987 (Aralık)	Ellen Gulden’in babasını annesinin aldattığını öğrenmesi
1987 (Aralık)	Ellen’in babasıyla aldatma ve annesini ihmal etme konularında tartışması
1987 (Aralık)	Kathreine Gulden’in kanserinin ilerlemesi ve hastaneye kaldırılması
1.01.1988	Yeni yıl kutlamalarında Gulden Ailesinin bir arada olması
1.01.1988	Ellen Gulden’in erkek arkadaşının aldattığını öğrenerek ondan ayrılması
1988 (Ocak)	▼ Katherine Gulden’in ölümü ve baba-kız ilişkilerinin yenilenmesi

Tablo3.

Filmle ilgili Demografik Bilgiler ve Filmin Konusu (film kapağından alınmıştır)

Filmle İlgili Demografik Bilgiler	
<i>Yönetmen:</i>	Carl Franklin
<i>Yapımcılar:</i>	Harry J. Ufland ve Jesse Beaton
<i>Oyuncular:</i>	William Hurt, Merly Streep, Renée Zellweger, Carl Fanklin
<i>Orijinal Dil:</i>	İngilizce
<i>İzlenebileceği Diller:</i>	Türkçe
<i>Süre:</i>	122 dk.
<i>Filmin Satıldığı Yerler:</i>	Ankara Dost Kitabevi, Ankara Carefour (Carrefour)

Filmin Konusu

“New York da yaşayan kariyer tutkunu Ellen Gulden, annesinin kansere yakalanması nedeniyle işini ve erkek arkadaşını bırakıp annesine bakmak zorunda kalır. Başarılı bir İngilizce öğretmeni olan babası Prof. George Gulden, hocalığının yanında fakültenin bölüm başkanıdır ve ayrıca iyi bir yazardır. Ancak yazmakta olduğu bir romanın parasını peşin almış olmasına rağmen bu romanı bir türlü bitirememenin verdiği sıkıntı içindedir. Tüm bunların yanında bir de karısının kansere yakalandığını öğrenmesi onu iyice bunalımın eşiğine getirmiştir. Ailesi büyük bir krizin içine sürüklendiğinde, aradıkları kişi kızları Ellen’dir. Ellen, önceleri New York’u bırakıp eve dönmek istemez, ancak döndükten bir süre sonra kendi kişiliği ile ilgili bilmediği birçok yönün farkına varacaktır. Birlikte geçirecekleri zaman içinde Ellen annesi ve babası ve annesinin hayatı hakkında o zamana dek bilmediği pek çok şeyi keşfedecektir.” (film özeti için bkz., filmin kapağı).

Ellen eve geri dönüş sürecinde annesinin fiziksel rahatsızlıklarının kötüleşmesine her gün tanık olmanın yanında, annesiyle ve babasıyla ilişkilerini tekrar sorgulamaktadır. Mesleki anlamda hayranlık duyduğu babası George'u annesini aldatmakla ve onu zamanında doktora götürmemekle suçlamaktadır. Annesi ile de daha önce kuramadığı yakınlığı kurmaya çalışmaktadır. Filmle ilgili ayrıntılı bilgiler Tablo 3'te yer almaktadır.

Filmin Satir Yaklaşımıyla Genel Değerlendirmesi ve Sahnelerin Analizi

Genel bir değerlendirme yapıldığında, Satir yaklaşımında aile dengesi, aile bireylerinin öz güvenleri, ailenin işlevselliği, ailenin iletişim stilleri ile olgunlaşma konularında filmde çeşitli örnekler görülmüştür. Film analizinde, Gulden ailesine ilişkin söz konusu boyutların her biriyle ilgili genel bir değerlendirme sunulacak hem de ilintili olan her bir sahne Satir yaklaşımı çerçevesinde analiz edilerek ele alınacaktır. Analiz edilen sahnelerin tümüne ilişkin liste Tablo 4'te yer almaktadır.

Aile Dengesi

Satir (1964) hastalık gibi önemli yaşam olaylarının aile dengesini değiştirdiğini ve aile sisteminin yeni bir denge arayışında

olduğunu belirtmiştir. Filmin başlangıcında, Katherine'in kansere yakalanmasıyla Gulden Ailesinin dengesinde olumsuz yönde değişimler yaşanmıştır. Baba, Ellen'in eve geri dönmesiyle bozulan aile dengesinin geri kazanılacağını düşünmektedir. Ancak, Ellen'in işini bırakıp eve dönmek istemediğini, eve döndükten sonra ev işlerini yapmakta zorlandığını, George'un Katherine'inin sağlık durumu kötüleşmesine rağmen onun bakımına yardımcı olmadığını yansıtan sahneler, Gulden Ailesinde hastalık sonrası değişen duruma karşı aile dengesinin başlangıçta kurulamadığını göstermektedir. Filmin sonuna doğru ise aile dengesinin tekrar kurulduğu izlenmiştir. Aile dengesinin tekrar kurulduğunun göstergeleri olarak Ellen'in artık ev işleri ve annesine bakma konularında giderek ustalaşmaya başlaması ve annesinin ısrarına karşın işine geri dönmek istememesi ortaya konabilir.

Filmin iki sahnesinde aile dengesi ile ilgili örnekler bulunmaktadır. Satir'e (1964) göre ailenin hastalık gibi değişen bir duruma adapte olabilmesi için başka bir yerden güç elde etmesi gerekir. Bu nedenle de alt sistemlerin birlikte etkinlik yapması, annelik alt sisteminde olduğu gibi, ev ödevi olarak verilebilir. İlk sahnede (CD I: 41'.40"-

Tablo 4.

Filmde Analiz Edilen Sahnelerin Tümüne İlişkin Liste

Sahneler	Filmdeki Gösterim Yeri	Sahne İçeriği
1.	CD I: 41'.40"- 42'.50"	Anne-kız alt sistemi
2.	CD II: 12'.05"- 14'.08"	Aile dengesinin sürekliliğinin sorgulanması
3.	CD I: 15'.30"-15'.40"	Ailede özgüven kavramı
4.	CD I: 33'.00"-36'.30"	Ailede kuralların katı ve belirsiz olması
5.	CD I: 47'.30"- 49'.25"	Ailede kuralların katı olmasının nesiller arası geçişi
6.	CD I: 10'.40"-11'.15"	Aşırı mantıklı iletişim stili
7.	CD II: 9'.27"- 10'.47"	Olgunlaşma süreci

42'.50"); "Anne-kız birlikte 'kitap kulübü' etkinliği düzenlemeye karar vermektedirler. Birbirlerine kitap okuyacaklardır." Bu sahnede, anne ve kızın aldıkları etkinlik kararının anne-kız ilişkilerinde film başlangıcında belirtilen soğukluğu kırıcı ve ilişkiyi olumluya çevirici olmasına örneklendirilebilir. Anne-kız ilişkisinde açığa çıkan enerjinin annenin acısı ile baş etmede anne-kız alt sistemine bir güç kazandıracağı düşünülmektedir. Bu düşünceyi de filmin ileriki sahnelerinde anne ve kızın daha çok birlikte vakit geçirmeye başlaması ve birlikte geçirdikleri zamandan keyif alıyor olmaları desteklemektedir.

Satir (1964), ailede dengenin sürekliliğinin aile bireyleri tarafından sağlandığını belirtir. Sistemde olan dengeden aile bireylerinin faydalandığı görüşü aile terapisinin temel aldığı dayanaklardan biridir. İkinci sahnede (CD II: 12'.05"- 14'.08"); "Babası ile bir kafede buluşan Ellen, babasına 'Benim soracaklarım var. Annem neden bu kadar bekledi? Neden önce gitmedi? Bunun sebebi hayatının düzeninin bozulmamasını istemek olabilir mi? Bu hayat gerçek. Neden annem için izin almıyorsun? Hayatında bu kadar önemli bir insan için neden izin almıyorsun?' demekte ve babasını eleştirmektedir." Ellen, babasına annesini doktora geç götürmesi konusunda getirdiği eleştiriyle, varolan dengenin babası tarafından korunmasına yönelik bir tepitte bulunmaktadır.

Aile Bireylerinin Öz Güvenleri

Ebeveynleri tarafından çocuğun yeteneklerinin onaylanması önemlidir Satir'e göre (1964), ebeveynlerin çocuğunun yeteneğini ve cinsel kimliğini onaylamadığı durumda, çocuk kendi yeteneklerini kişiliğinde

bütünleştirirken problem yaşar ve hatta bu durum "yetersizlik" ve "önemsizlik" gibi boyutlarda çocuk tarafından içselleştirilebilir.

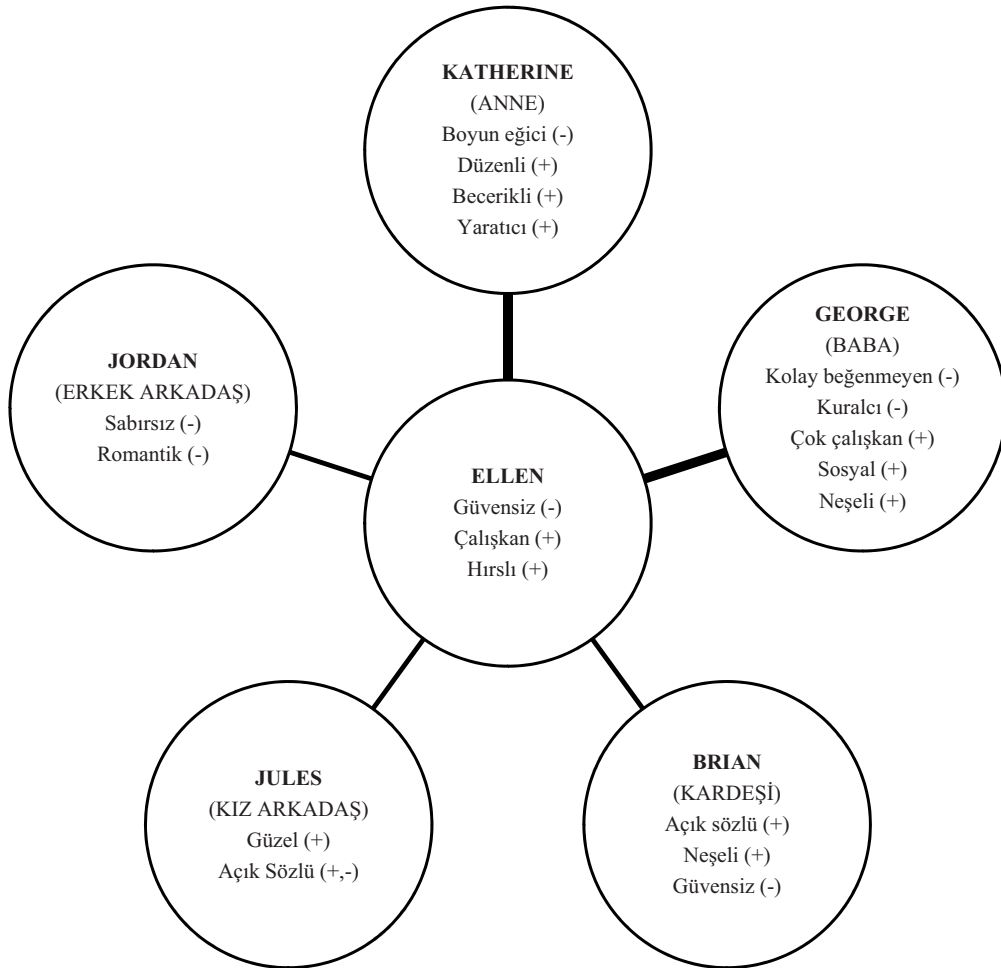
Öz güven boyutu değerlendirildiğinde, hem ebeveynlerin hem de Ellen'in öz güven sorunu yaşadığına ilişkin çeşitli örnekler filmde yer almaktadır. Örneğin, George iyi bir yazarken son romanını yazmakta zorlanmış ve iyi bir yazar olan arkadaşının onun romanını ailesi önünde eleştirmesinden rahatsızlık duymuştur. Tıpkı babası gibi yazar olma yolunda ilerleyen Ellen ise yazdığı yazı ile ilgili olarak babası tarafından eleştirildiğinde, yazma konusunda kendine olan güveni sarsılmış, gazetede işinde kendisinden yapılması beklenen makaleyi yazmayı ertelemiştir. Bu durum Ellen'in, kendi yetersizliğini içselleştirmiş olabileceğini düşündürebilir. Ellen'in hayatında yer alan önemli kişiler "etkilenme tekerleği tekniği" ile özetlenmiştir (Şekil 2).

Satir (1964) çocukların kendine güvenini ebeveynlerinden onay alarak oluşturduklarını belirtmiştir. Diğer taraftan ebeveynler de kendilik güvenlerini bazen çocukları üzerinden sağlamaktadır. Filmde; öz güven eksikliğine örnek olabilecek bir sahnede (CD I: 15'.30"-15'.40"); "Ellen dergide yayınlanan kendi yazısı hakkında annesinin görüşünü öğrenmektedir. Katherine: 'Benim harika kızım. Seninle gurur duydum' demektir. Ellen ise ' önemli bir şey değildi sadece tekrar haberi idi. Sence babam da okumuş mudur' demektir." Bu sahne; Ellen'in, makalesiyle ilgili görüşünü sormasıyla, annesi tarafından onaylanma ihtiyacını gidermesine, annesinin de kızının başarısı ile gurur duyarak kendi öz güvenini çocuğu üzerinden elde etmesine örnek olarak verilebilir. Ayrıca Ellen'in

babasının makalesini okuyup okumadığını annesine sorması ise etkilenme tekerleğinde de gösterildiği gibi özgüvenini oluşturan önemli insanlardan birinin babası olduğu düşüncesini doğrulayabilir.

Satir (1964) çocukların kendine güvenini ebeveynlerinden onay alarak oluşturduklarını belirtmiştir. Diğer taraftan ebeveynler de ken-

dilik güvenlerini bazen çocukları üzerinden sağlamaktadır. Filmde; öz güven eksikliğine örnek olabilecek bir sahnede (CD I: 15'.30"-15'.40"); "Ellen dergide yayınlanan kendi yazısı hakkında annesinin görüşünü öğrenmektedir. Katherine: 'Benim harika kızım. Seninle gurur duydum' demektir. Ellen ise 'önemli bir şey değildi sadece tekrar haberi idi. Sence babam da okumuş mudur' demektir."

Şekil 2.

Ellen Gulden'in Etkilenme Tekerleği Tekniği Örneği

Not: Diagramda kalın çizgi ile gösterilenler bireyin diğerlerinden daha fazla etkilendiği kişileri göstermektedir.

Bu sahne; Ellen'in, makalesiyle ilgili görüşünü sormasıyla, annesi tarafından onaylanma ihtiyacını gidermesine, annesinin de kızının başarısı ile gurur duyarak kendi öz güvenini çocuğu üzerinden elde etmesine örnek olarak verilebilir. Ayrıca Ellen'in babasının makalesini okuyup okumadığını annesine sorması ise etkilenme tekerleğinde de gösterildiği gibi özgüvenini oluşturan önemli insanlardan birinin babası olduğu düşüncesini doğrulayabilir.

Ailenin İşlevselliği

Özgüven sorununa ilişkin filmde yer alan örnekler, ailenin işlevsel olmayan bir iletişim içinde olduğunu düşündürmüştür. Kapalı aile sistemi işlevsel olmayan ailelerin genel özelliğidir. George'un kızından annesi için eve gelmesini isterken, kendi bakımı ile ilgili açık bir talepte bulunmaması rollerin ve kuralların belirsiz olduğunu; George'un "Evde ne olursa olsun hastaya bakım için hemşireden yardım istenemez" demesinde görüldüğü gibi kuralların katı olduğunu ve Katherine'in durumu kötüleştiğinde Ellen'in babasından yardım talebine olumsuz yanıt alması ile ailede yeniliğe açık olmayan bir yapılanmanın olduğunu düşündürmüştür. Bütün bu örnekler, kapalı bir aile sisteminin varlığı şeklinde yorumlanabilir.

Kapalı aile sistemlerinde kurallar ve roller katı ve belirsizdir. Filmde iki sahnede yapılan analizler kapalı aile sisteminin varlığını desteklemektedir. İlk sahnede (CD I: 33'.00' -36'.30"); "Katherine, kızı Ellen'in eve geri dönüşüne şaşırılmaktadır. Eve geri dönüşünün babası tarafından annesinden saklandığını öğrenen Ellen, bu yüzden babasına kızmaktadır. George'un,

'Annemi tanıyorsun, senin geri geleceğini bilse bunu istemezdi' dedikten sonra, kendi kitabının giriş yazısını kızının yazmasını istemiş olması, bir an için Ellen'i çok mutlu etmiştir. Daha sonra , kızının kucığına ütülenmesi gereken gömlekleri koyduğunda ise Ellen şaşırıldığını belli etmektedir." Sözü edilen ilk sahnede Ellen'in eve geri dönüş kararının babası tarafından annesinden saklanması, ailenin kapalı bir sistem içinde olduğunu düşündürmektedir. Duygu ve düşünceler aile bireyleri arasında açıkça paylaşılmamakta dolayısıyla kararlar da ortak alınmamaktadır. Ayrıca bir sonraki sahnede George'un, kızının annesine bakması için gelmesini istediği halde, ondan kendine ilişkin beklentilerinin de (gömleklerini ütülenmesi gibi) olduğu ve bunları açık bir şekilde ifade etmediği görülmektedir. Dolayısıyla, ilgili sahneler kuralların ve rollerin katı ve belirsiz olduğu bir yapılanmaya örnek oluşturmaktadır.

İşlevsel olmayan kapalı aile sistemlerinin temel özelliği değişen durumlara rağmen kuralların katı olmasıdır (Satir ve arkadaşları, 1991). İkinci sahnede (CD I: 47'.30" -49'.25"); "Sağlık durumu giderek kötüleşmekte olan Katherine kriz geçirmektedir. Eve çağrılan doktor yardım için bir hemşireye ihtiyaçları olacaklarını belirtmektedir. Babasına daha önce annesinin bakımı için hemşire gerektiğini söyleyen Ellen, annesinin doktoruna dönüp 'Hemşireye ihtiyacımız yok' demektedir. George ise eşi kötüyken bile işe gitmektedir." Bu sahne, ailede kuralların katı olduğuna, değişen durumlarda kuralların değişmesi yerine kişilerin bu kurallara adapte olmaya çalışmasına örnek oluşturmaktadır. Öte yandan, George'un eşinin durumunun ağırlaşması karşısında bile bölümdeki

derslerine gitmesi, “asla hemşire bakamaz” gibi katı bir kuralın nesiller arası geçişi ve zorlanan şartlar karşısında bile ailede kuralların katılığında bir esneme olmaması, ailenin işlevsel olmadığını ilişkin örnekler olarak gösterilebilir.

Ailenin İletişim Stilleri

Uygun olmayan iletişim stilleri suçlayıcı, yalvarıcı-yatıştırıcı, hesapçı-aşırı mantıklı ve ilgisiz-dağınık olarak dört kategoride toplanmaktadır (Lee, 2002a; Satir ve ark., 1991). Filmdeki Gulden Ailesinde suçlayıcı, hesapçı-aşırı mantıklı ve yalvarıcı-yatıştırıcı iletişim kalıplarına örnekler çeşitli sahnelerde ortaya çıkmıştır. Ellen, sürekli annesi ile az ilgilenmesi ve annesinin bakımında kendisine yardımcı olmaması nedeniyle babasını suçlamaktadır. Öte yandan, iş ortamında hırslı ve duygusuz bir kişi olduğu yönündeki söylemlere gereklilikleri ön plana sürerek cevap vermesi hesapçı ve aşırı mantıkçı bir iletişim tarzını kullandığını düşündürmektedir. George’un da eşinin kansere yakalanması ile ilgili haberi duyularına yer vermeden aktarması, sadece gerekliliklere odaklanması ve genel olarak duygularını ifade etmeyen bir insan olması onun hesapçı-aşırı mantıklı iletişim kalıbı kullandığı şeklinde yorumlanabilir. Katherine’in ise kızı ve eşi arasındaki tartışmalarda uzlaşmacı yaklaşımda bulunmasıyla yalvarıcı-yatıştırıcı bir iletişim tarzını kullandığı söylenebilir.

Hesapçı aşırı mantıklı iletişim stilinde bireyler “ben” ve “diğerleri” boyutlarını önemsemeyen var olan durum boyutuna ağırlık verir (Satir, 2001). Bu iletişim tarzlarının örneği olarak (CD I: 10’.40”-11’.15”); “Katherine’in ölümü nedeniyle

soruşturma yürüten savcı, Ellen’e ‘İş yerinde bazı insanlar seni soğuk ve duygusuz biri olarak tanımlıyorlar. Hırs, Ellen Gulden’in dinidir diyorlar, küçümseyici ve mesafeliymişsin’ demektedir. Ellen de bu görüşleri doğrulamaktadır.” Bu durum Ellen’in iletişim tarzının hesapçı-aşırı mantıklı olmasına, asıl üçlüde yer alan “var olan durum” boyutunu önemserken, “ben” ve “diğerleri” boyutlarını yok saymasına örneklendirilebilir. Satir’e göre yalnızlık ve terk edilme, bu iletişim tarzını seçen insanların sıklıkla karşılaşılabilecekleri durumlardır. Nitekim, bu iletişim tarzı ile uyumlu bir şekilde Ellen’in sadece bir tane yakın arkadaşı olduğu görülmektedir.

Olgunlaşma

Satir’in (1964) terapide olgunlaşmaya önem verdiği bilinmektedir. Satir’e göre olgun bir kişi, diğerleri karşısında kendini açık bir biçimde ifade edebilir. Kendi içinden gelen uyarılara duyarlı olarak, ne düşündüğü ve ne hissettiği ile ilgili konularda içsel bir rahatlığı vardır. Bu bilginin örneği filmin sonunda Ellen’in iletişim tarzında kendisi, diğeri ve var olan durumu önemser bir şekilde, aile içinde uygun bir iletişime doğru gidişinde yer almaktadır. Babası ile çatışmaları çözülmeye ve babasını suçlamayı bırakarak karşılıklı olarak duygusal paylaşımlar yaşamaya başlamıştır.

Filmde olgunlaşma sürecine ilişkin bir sahne de (CD II: 9’.27”- 10’.47”) şudur: “Ellen, röportajını yapmak istediği Başkanı kandırıp, kendini eski okul arkadaşı olarak tanıtarak, görüşme fırsatını yakalar. Onunla duygusal bir konuşma yapar. Röportajını yaptığı başkanın ‘Tek amacım karım ve kızımı tekrar kazanmak, asıl önemli olan bu’ dediği

noktada kendi hayatı ile özdeşim kurar ve yaptığı röportajı yayınlamama kararı alır.” Bu sahne, Ellen’in aşırı mantıklı olan iletişim tarzından, benliğin “Ben”, “Diğerleri” ve “Varolan Durum” boyutları arasında dengeli ve uyumlu bir iletişim tarzına geçtiğine ve yaşadığı olgunlaşma sürecine bir örnektir. Ellen, filmin başlangıcında sergilediğinin aksine, kendi duygularını tanımının yanı sıra diğerlerinin duygularına da önem vermeye başlamıştır. Başkan’ın Ellen’e duygularını açması ve esas önemli olanın ailesi olduğunu söylemesi üzerine başkanı kandırarak (ona kendini başka biri olarak tanıtarak) yaptığı röportajı yayınlamama kararı alan Ellen’in bu değişim ve olgunlaşma sürecini içselleştirmiş olduğu düşünülebilir.

Sonuç

Türkiye’de hakkında yayınlanmış sınırlı çalışmalar bulunan Satir’in (Fıfıloğlu, 1996), geliştirdiği model, şiddet yaşayan (Haber, 2002) ya da üyelerinden birinde alkol problemi olan ailelerde (Innes, 2002) olduğu gibi farklı aile sorunlarına yönelik olarak uygulanmaktadır. Öte yandan, bireyselliğe, eşitliğe ve özgürlüğe önem vermesiyle batı toplumlarında işlevselliği olan kuramın bu özellikleri (Cheung ve Chan, 2002), Türkiye gibi toplulukçu (collectivist) değerlere önem veren ülkelerde sorunlar yaratabilir. Bu nedenle, Virginia Satir Aile Terapisinin bu tür ülkelerde uygulanabilmesi için kuramın kültürel özellikleri gözetenek yeniden gözden geçirilmesi modelin etkinliğini artıracaktır.

Bu çalışmada; Virginia Satir Aile Terapisinin kuramsal çerçevesi; ailede öz güven, aile içi iletişim, aile dengesi, aile içi duygusal paylaşım, ailede sorunun

odaklandığı kişi ve ailenin işlevselliği gibi kavramlarla açıklanmıştır. Kuramsal bakış açısında terapistin rolü, aile terapisine başvuran aileleri değerlendirirken kullanılan araçlar, terapide hedeflenen amaçlar ve kullanılan tekniklerin bir gözden geçirmesi yapılmıştır.

Filmlerin, terapistlerin eğitiminde bir araç olmasından (Alexander ve Waxman, 2000) ve örneklemenin kuramsal bilgiyi pekiştirme ve zenginleştirme etkisi olduğu varsayımından yola çıkarak, Satir Aile Terapisi kavramlarını vurgulamak amacıyla Annem Uğruna (One True Thing) isimli filmin analizine yer verilmiştir. Bu doğrultuda, ailede özgüvenin oluşturulması, aile dengesi, ailenin işlevselliği, aile içi iletişim stilleri ve olgunlaşma gibi konulara ilişkin örneklendirmelerde bulunma ve aile üyelerinden birinin fiziksel rahatsızlığının aile bütünü üzerindeki etkilerini irdeleme film analizi ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu analizin Virginia Satir’in aile sistemine getirdiği bakış açısına örnek olduğu yanı sıra yaklaşımın anlaşılması ve ilgili terapötik müdahalelere katkıda bulunma bağlamında aile terapistlerine ve öğrencilerin eğitimine destek sağlayabileceği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Alexander, M. ve Waxman, D. (2000). Cinemeducation: Teaching family systems through the movies. *Families, Systems & Health: The Journal of Collaborative Family Health Care*, 18 (4), 455-466.
- Banmen, J. (2002). The Satir model: Yesterday and today. *Contemporary Family Therapy*, 24 (1), 7-22
- Beaudry, G. (2002). The family reconstruction process and its evolution to date: Virginia Satir’s transformational process. *Contemporary Family Therapy*, 24 (1), 79-91.
- Bitter, J. R. (1988). Family mapping and family constellation: Satir in adlerian context. *Individual Psychology*, 44,

- 106-111.
- Cheung, G. ve Chan, C. (2002). The Satir model and cultural sensitivity: A Hong Kong reflection. *Contemporary Family Therapy*, 24 (1), 199-215.
- Cheung, M. (1997). Social Construction Theory and The Satir Model: Toward a synthesis. *The American Journal of Family Therapy*, 25 (4), 331-343.
- Dermer, S. B. ve Hutchings, J. B. (2000). Utilizing movies in Family Therapy: Applications for Individuals, Couples, and Families. *The American Journal of Family Therapy*, 28, 163-180.
- Fişiloğlu, H. (1996). Virginia Satir: Aile içi algı-iletişim. *Aile tedavileri* içinde (147-152). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Haber, R. (2002). Virginia Satir: An integrated, humanistic approach. *Contemporary Family Therapy*, 24 (1), 23-34.
- Hesley, J. W. ve Hesley, J.G. (2001). Video work: Theory and application. *Rent two films and let's talk in the morning: Using movies in psychotherapy* içinde (1-59). New York: John Wiley & Sons, Inc..
- Innes, M. (2002). Satir's therapeutically oriented educational process: A critical appreciation. *Contemporary Family Therapy*, 24 (1), 35- 56.
- Lee, B. K. (2002a). Congruence in Satir's model: Its spiritual and religious significance. *Contemporary Family Therapy*, 24 (1), 57- 78.
- Lee, B. K. (2002b). Development of a congruence scale based on the Satir model. *Contemporary Family Therapy*, 24 (1), 217-239.
- Lum, W., Smith, J. ve Ferris, J. (2002). Youth suicide intervention using the Satir model. *Contemporary Family Therapy*, 24 (1), 139-159.
- Morrison, A. ve Ferris, J. (2002). The Satir model with female adult survivors of childhood sexual abuse. *Contemporary Family Therapy*, 24 (1), 161-180.
- Nichols, M. P. ve Schwartz, R. C. (2001). The essentials of family therapy. *Experiential family therapy* içinde (139-156). Boston: Allyn & Bacon.
- Nichols, M. P. ve Schwartz, R. C. (2004). Family therapy, concepts and methods. *Experiential family therapy* içinde (204-226). Boston: Pearson Publisher.
- Satir, V. (2001). *İnsan yaratmak: Aile terapisinin başyapıtı* (1. Baskı). S. Yeniçeri, (Çev.). İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Satir, V., Banmen, J., Gerber, J. ve Gamori, M. (1991). *The Satir model: Family therapy and beyond*. California: Science and Behavior Books.
- Satir, V. M. (1964). *Conjoint Family Therapy: A guide to theory and technique*. USA: Science& Behavior Books, Inc.
- Sayles, C. (2002). Transformational change-based on the model of Virginia Satir. *Contemporary Family Therapy*, 24 (1), 93-94.
- Smith, S. (2002). Transformations in therapeutic practice. *Contemporary Family Therapy*, 24 (1), 111-128.
- Tanner, L R., Haddock, S. A., Zimmerman, T. S. ve Lund, L. K. (2003). Images of couple and families in Disney Feature-length animated films. *The American Journal of Family Therapy*, 31, 355-373.
- Taylor, G. (2002). Family Reconstruction. *Contemporary Family Therapy*, 24 (1), 129-138.
- Ufland, H. J. ve Beaton J. (Yapımcı), Franklin, C. (Yönetmen). (1998). *Annem Uğruna (One True Thing)* [Film]. USA: Monarch Pictures.